

אוניברסיטת בר-אילן

**ניבוי ממדי התפתחות הזהות האימהית בתקופת ההיריון על תחושת
הצמיחה של נשים לאחר הלידה, בתקופת המעבר לאימהות בפעם
הראשונה**

נטע היקרי בוטון

עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך בבית הספר לחינוך של
אוניברסיטת בר-אילן

תקציר

המעבר לאימהות מתואר כמסע התפתחותי אישי, המתחיל מיצירת ציפיות בשלבים מוקדמים של ההיריון, עד לסיום החוויה כשנה לאחר הלידה (Luyben, Kinn & Fleng, 2011). בתהליך זה מתחולל שינוי משמעותי בעולמן וזהותן של הנשים. השינוי בזהות אחראי על המורכבות הרגשית שהנשים חשות בעקבות לידת ילדיהן והפיכתן לאימהות (Stern & Freeland, 1998). רובין (Rubin, 1961; 1967; 1984), התייחסה להתפתחות הזהות האימהית כחלק מפיתוח זהות נשית, בעקבותיה מרסר (Mercer, 2004), ראתה בלידה ובמעבר לאימהות אירועים משמעותיים בחיי האישה, אך אלה לבדם לא מספיקים להשגת הזהות האימהית. לטענתה, הזהות האימהית תושג בהמשך על ידי ההתנסות עם תפקידי האימהות או הזדהות כאימהות.

המעבר לאימהות הינו משימה התפתחותית (Rogan, Shimed, Barclay, Everitt & Wylli, 1997), המתואר כחוויה בעלת הזדמנות לצמיחה אישית (Parens, 1975). לפי ממצאיהם של פנסר, פרט, הנסברגר וגלנט (Pancer, Pratt, Hunsberger & Gallant, 2000), עלייה במורכבות החשיבה לפני ואחרי המעבר להורות, מצביעים על ההזדמנות לצמיחה בתקופה זו, הן עבור אבות והן עבור אימהות. במחקר זה העוסק במעבר לאימהות, נבחנו הגורמים הזהותיים שיכולים לתרום למעבר מוצלח וצמיחה אישית לאחר הלידה.

יחד עם היתרונות הברורים של המעבר לאימהות, אירוע זה עשוי לגבות מחירים מסוימים. בעוד שהמעבר נחשב לאירוע חיים מרכזי המעורר שמחה ותחושה של הגשמה ואתגר, הוא יכול להיחוו גם כחוויה מלחיצה, ליצור חרדות ותחושות של חוסר כשירות ובדידות בין אישית, כמו גם תחושה של אובדן במונחים של אוטונומיה, זמן, מראה וזהות תעסוקתית (Nicolson, 1999).

לאור הנאמר עד כה, ישנה חשיבות רבה לבחינת תהליכי התפתחות הזהות האימהית ותחושת הצמיחה האישית לפני ואחרי לידת הילד הראשון. על כן, עבודה זו זה בחנה את יכולת הניבוי של חמשת ממדי התפתחות הזהות של לוקאס ועמיתיו (Luyckx et al., 2008), בהתאמת הפריטים לזהות אימהית, בתקופת ההיריון על תחושת הצמיחה של נשים לאחר הלידה.

מחקר זה הינו מחקר אורך קצר טווח שבחן את המעבר לאימהות בשלושה מועדים: בשלושה חודשים לפני הלידה, כחודש לאחר הלידה וכשלושה חודשים לאחר הלידה. מדגם המחקר כלל 97 נשים בגל הראשון, 64 נשים בגל שני ו-58 נשים בגל השלישי. המשתתפות מלאו שאלונים

שהתייחסו לזהותן האימהית, תחושת צמיחה, שאלון פרטים אישיים ושאלת רשות פתוחה בה הנשים התבקשו לתאר את המחשבות העיקריות שלהן באותה תקופה. שלושת השאלונים והשאלה הפתוחה הועברו בכל גלי המחקר.

כשלב מקדים לבחינת השערות המחקר נערכו מספר ניתוחים תיאוריים מקדימים. בהמשך, כדי לבחון האם ממדי התפתחות הזהות האימהית בתקופת ההיריון מנבאים תחושת צמיחה לאחר הלידה, נערך ניתוח מודל צמיחה לא ליניארי בשיטת Hierarchical Linear Modeling (HLM) (Raudenbush & Bryk, 2002). לבסוף, במטרה לאתר היבטים נוספים שלא היו יכולים לבוא לידי ביטוי בשאלות הסגורות נעשה ניתוח תמטי של התשובות הפתוחות אשר סווגו לקטגוריות.

ממצאי המחקר עולה, כי ממד החקירה לעומק של הזהות האימהית בתקופת ההיריון ניבא תחושת צמיחה לאחר הלידה וכמו כן, גם ממד הזדהות עם מחויבות לזהות האימהית בתקופת ההיריון ניבא תחושת צמיחה לאחר הלידה. כלומר, ככל שהנשים אספו מידע וחקרו את זהותן האימהית והרגישו כי הן מזדהות איתה, כך הן דיווחו על תחושת צמיחה גבוהה יותר לאחר הלידה. יתר ממדי התפתחות הזהות האימהית (חקירה לרוחב, מחויבות וערעור החקירה) לא נמצאו כמנבאים צמיחה לאחר הלידה. המשתנים "גיל" ו-"בעיות רפואיות בזמן ההיריון" נכללו במודל עבור נקודת ההתחלה לצורך בקרה על נקודת זמן האפס. בנקודת זמן זו נבדק האם המשתנה גיל קשור לדיווח אופן התפתחות הזהות האימהית ונמצא כי בכל אחד מממדי התפתחות הזהות האימהית הקשר היה שלילי. כלומר, ככל שהגיל עלה כך נצפתה התפתחות זהות אימהית נמוכה יותר. קשר זה נמצא בין המשתנה בעיות רפואיות בזמן ההיריון לבין ממדי התפתחות הזהות האימהית; כלומר, נשים עם בעיות רפואיות בהיריון דיווחו על רמות נמוכות יותר של ממדי התפתחות הזהות האימהית. תוצאות השינוי בממדי הזהות לאורך הזמן מוצגים לאחר בקרה על משתנים אלו בנקודת ההתחלה.

הניתוח האיכותני הצביע על השינויים והשלבים שעוברות הנשים בתקופת המעבר לאימהות. בשלב הראשוני, כשלושה חודשים לפני הלידה, המשתתפות היו בתחילתו של המעבר ללא ילדים, לכן ניתן לראות מתשובותיהן כי רוב מחשבותיהן עסקו בחששות מהעתיד והלידה. בהמשך, כשהפכו הנשים לאימהות טריות הן עסקו בהתמודדות עם מצבן החדש ולבסוף, בסיום חופשת הלידה והחזרה לעבודה, הנשים התחילו את שגרת חייהן החדשה שבאה לידי ביטוי במחשבות על חזרה לעבודה, שיקולים כלכליים, הכנסת התינוק למסגרת, מחשבות על סיום ההנקה, קשיים

זוגיים והרצון לחזור לגזרתן שלפני ההיריון והלידה. מתוך הקטגוריות ניכר כי המעבר לאימהות משמעותי לנשים ובעל השפעה על תחומים נרחבים בחייהן, עם זאת, בבחינת היחסים בין הקטגוריות ניתן לראות כי החזרה לעבודה הינה הקטגוריה המשמעותית ביותר בחיי האם הטרייה. למרות השינויים הרבים בחיי האישה והטיפול בתינוק הנולד, השיח בנושא העבודה מעסיק אותה בצורה משמעותית מסיבות שונות שלא נחקרו בעבודה זו.

עבודה זו תידון בהשלכות של התפתחות הזהות האימהית בהיריון על תחושת הצמיחה של נשים לאחר לידה. המחקר הנוכחי הרחיב את ההבנה באשר לחשיבות חקירה לעומק של הזהות האימהית עוד בתקופת ההיריון והשפעתה על תחושת הצמיחה של נשים לאחר לידה. אחד הממצאים המשמעותיים במחקר זה הוא הפניית החשיבות לממד הזדהות עם מחויבות לאימהות עוד בתקופת ההיריון לניבוי תחושת צמיחה לאחר הלידה. כמו כן, ממצאי המחקר עולה החשיבות של אנשי החינוך והטיפול המלווים נשים בהיריון לעודד אותן בתהליכי הזדהות עם האימהות, שאילת שאלות מעמיקות ועיסוק מעמיק בזהותן האימהית.